

Ufri forskning

FRA REDAKTØREN

ARE BREAN

are.brean@tidsskriftet.no

Are Brean er sjefredaktør i Tidsskriftet. Han er ph.d. og spesialist i nevrologi.

At forskere trues, sjikaneres og hetses til taushet, er angrep på en opplyst offentlighet – og på demokratiet.

Foto: Einar Nilsen

Jonas F. Ludvigsson, barnelege og professor i klinisk epidemiologi ved Karolinska Institutet, var helt uforberedt. 6. januar 2021 ble analysen han hadde ledet om forekomsten av alvorlig SARS-CoV-2-sykdom hos svenske barn, publisert i New England Journal of Medicine (1). Kort etter begynte digitale hatmeldinger og sjikaner å strømme inn (2). Trykket var så massivt og meldingene så hatefulle at den erfarne forskeren sluttet både å uttale seg om og forske på covid-19. Og selv når han i ettertid har skrevet om annet enn covid-19, markedsfører han ikke lenger artiklene på sosiale medier. Han orker ikke mer hets (2).

Ludvigsson er ikke alene om opplevelsen. Både svenske forskere, helsejournalister og myndigheter er i økende grad utsatt for hatmeldinger, trakassering og rene drapstrusler i forbindelse med pandemien (3). I Norge har både Helsedirektoratet og Folkehelseinstituttet sett seg nødt til å anmelde trusler (4). Også her har forskere vurdert å trekke seg fra offentlig debatt om pandemien etter sjikanerende, truende eller ubehagelige meldinger (4). I Danmark har samtlige av de ti mest siterte covid-19-forskerne mottatt hatefulle meldinger, og flere av dem også trusler (5).

Problemet er dessverre langt fra bare knyttet til covid-19. Forskning på kontroversielle temaer som klima, kjønn, rovdyr, ernæring og alternativ medisin ser ut til å være særlig utsatt. Både her hjemme og internasjonalt har forskning knyttet til CFS/ME i flere år stått i en særstilling hva gjelder mengde og intensitet i press, sjikaner og trusler mot forskere (6).

(7). Ikke bare forskerne selv, men også forskningsfinansieringen angripes der den ikke passer med aktivistenes egen agenda (8). Og hele forskningsmiljøer blir forlangt fjernet om de bedriver forskning eller utgir retningslinjer som ikke gir de «rette» svarene, som ved underskriftskampanjen mot Nasjonal kompetansetjeneste for CFS/ME (7),(8). Pasientforeningen selv, Norges ME-forening, har nektet å svare på om de er aktivister eller koordinerer innsending av klager (9), og har også fått stanset et møte i et offentlig fag- og forskningsforum fordi de ikke likte temaet terapeutene skulle diskutere (10).

«Problemet er dessverre langt fra bare knyttet til covid-19. Forskning på kontroversielle temaer som klima, kjønn, rovdyr, ernæring og alternativ medisin ser ut til å være særlig utsatt»

Mye tyder på at forekomsten av press, sjikane og trusler mot forskere har økt de siste årene, i takt med polariseringen av den offentlige debatten (6,11). Samtidig har sosiale medier for mange overtatt som primær informasjonskilde, noe som bidrar til at desinformasjon og antivitenskapelig propaganda sprer seg lettere. At antivitenskapelige holdninger og anklager om at forskere bare «følger pengene» også spres av nasjonale politikere, til og med i Norge, bidrar ytterligere til å forsterke slike utviklingstrekk (12).

Alt dette bidrar til et giftigere, mer polarisert, mindre saklig og mer personrettet offentlig debattklima. Det kan være vanskelig nok å håndtere for medietrente yrkesdebbanter og politikere. For forskere uten slik trening kan presset av usakligheter, personangrep og sjikane raskt bli for høyt til at de orker belastningen. Når forskere ikke orker å forske på visse temaer på grunn av hets og sjikane, når enkelte forskningsområder ikke får finansiering fordi de ikke «godkjennes» av mobben, og når forskere ikke tør å stå frem med sine funn i samfunnsdebatten av redsel for personangrep og trusler, er det ikke bare et problem for det offentlige ordskiftet, det er et problem for demokratiet selv. For når kunnskap forsvinner fra det offentlige rom, blir ordskiftet fattigere og mindre opplyst – og det er i det lyset viktige samfunnsbeslutninger skal tas.

Utkastet til ny universitets- og høyskolelov skal behandles i Stortinget rett før påske 2021. I utkastet foreslås det å ta inn i loven at universitetene og høyskolene ikke bare har et ansvar for å verne om den akademiske friheten, men også om de ansattes utøvelse av denne friheten (13). En slik plikt for våre fremste forskningsinstitusjoner bør være en selvfølge. Men det er bare en begynnelse. Vi trenger en nasjonal kartlegging av forekomsten av hets, trusler og trakassering av forskere, og hver enkelt forskningsinstitusjon må pålegges enda tydeligere å arbeide for et godt offentlig ytringsklima for sine ansatte.

LITTERATUR

1. Ludvigsson JF, Engerström L, Nordenhäll C et al. Open schools, covid-19, and child and teacher morbidity in Sweden. *N Engl J Med* 2021; 384: 669–71. [PubMed][CrossRef]
2. Trysell K. Risk att forskare skräms till tystnad. *Läkartidningen* 10.2.2021. <https://lakartidningen.se/aktuellt/nyheter/2021/02/risk-att-forskare-skrams-till-tystnad/> Lest 11.3.2021.
3. Haddad P. Därför tycker KI-rektorn att hatet är ett hot mot demokratin. *Svt.se* 21.2.2021. <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/darfor-tycker-ki-rektorn-att-hatet-ar-ett-hot-mot-demokratin> Lest 11.3.2021.
4. Løkeland-Stai E. Helsetopper og forskere har mottatt trusler og koronasjikane under pandemien. *Khrono.no* 5.12.2020. <https://khrono.no/helsetopper-og-forskere-har-mottatt-trusler-og-koronasjikane-under-pandemien/536067> Lest 11.3.2021.
5. Bohr JK, Hemmingsen R, Jensen SM. Corona-eksperter modtager hadefulde beskeder og trusler. *Tv2nord.dk* 16.11.2020. <https://www.tv2nord.dk/tv-2/corona-eksperter-modtager-hadefulde-beskeder-og-trusler> Lest 11.3.2021.
6. Kelland K. Special Report: Online activists are silencing us, scientists say. *Reuters Europe news* 13.3.2019. <https://www.reuters.com/article/us-science-social-media-specialreport/special-report->

online-activists-are-silencing-us-scientists-say-idUSKBN1QU1EI Lest 11.3.2021.

7. Bakke KA. Trusler skremmer bort ME-forskere. Dagens Medisin 30.4.2013.
<https://www.dagensmedisin.no/artikler/2013/04/30/trusler-skremmer-bort-me-forskere/> Lest 11.3.2021.
8. Skei EB. Pasientgrupper sjikanerer ME-forskere og utøver press for å påvirke hvem som får forskningsmidler. Aftenposten 25.3.2019.
<https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/9myQxp/pasientgrupper-sjikanerer-me-forskere-og-utoever-press-for-aa-paavirke-hv> Lest 11.3.2021.
9. Førstund S, Gaarder J, Hansen N. Full ME-krig: - Aldri opplevd lignende. Dagbladet 30.5.2020.
<https://www.dagbladet.no/nyheter/full-me-krig--aldri-opplevd-lignende/72513531> Lest 11.3.2021.
10. Brean A. På ville veier. Tidsskr Nor Legeforen 2016; 136: 681.
11. Trysell K. Säkerhetssamordnare: Det finns ett jättestort mörkertal Läkartidningen 10.2.2021.
<https://lakartidningen.se/aktuellt/nyheter/2021/02/det-finns-ett-jatte%E2%80%89stortmorkertal/> Lest 11.3.2021.
12. Brean A. En fin sommer. Tidsskr Nor Legeforen 2018; 138. doi: 10.4045/tidsskr.18.0621. [PubMed] [CrossRef]
13. NOU 2020:3. Ny lov om universiteter og høyskoler.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/0b5db1762235468781c22a8c604e051e/ny-lov-om-universiteter-og-hoyskoler.pdf> Lest 11.3.2021.

Publisert: 22. mars 2021. Tidsskr Nor Legeforen. DOI: 10.4045/tidsskr.21.0202

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2023. Lastet ned fra tidsskriftet.no 29. mai 2023.